

різноманітні синтаксичні засоби: еліпсис, контамінація, односкладні речення, неповні речення, парцеляція, безсполучниковість. Більш компактні та економні моделі вираження думки відповідають сучасним установкам суспільства: тенденціям економії часу та зусиль на передачу та отримання інформації. Спираючись на ці причини, можемо стверджувати, що існує обґрунтована потреба у детальному подальшому дослідженні проблеми стиснення тексту в українському мас-медійному дискурсі.

Література:

1. Валгина Н. С. Теория текста / Н. С. Валгина – М. : Логос, 2003. – 280 с.
2. Василевский А. П. О компрессии речи на разных уровнях / А. П. Василевский, Ю. М. Эмдина // Уровни языка и их взаимодействие. – М., 1967. – С. 37–38.
3. Дюндик Б. П. Компрессия и некоторые вопросы перевода. / Б. П. Дюндик // Бизнес-образование и эффективное развитие экономики. – Иркутск : ИГУ, 2007. – С. 282–288.
4. Єрмоленко С. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Єрмоленко, С. Бибик, О.Тодор; за ред. С. Єрмоленко – К. : Либідь, 2001. – 224 с.
5. Панченко Е. И. Лингвистика сжатого текста (на материале современного русского языка) : дис... д-ра филол. наук: 10.02.02 / Е. И. Панченко. – Днепропетровск : ДГУ, 1998. – 380 с.
6. Толстолицкая Е. В. Компрессия информации в текстах малого формата (на материале французской прессы) / Е. В. Толстолицкая // Межкультурная коммуникация и современные лингвистические теории / Отв. ред. О. Ф. Родин. – Нижний Тагил, 2008. – Ч. 2. – С. 127–131.

УДК 811.11-112.2:81'37

Н. О. Моїсєєва,

Національний Технічний Університет України «КПІ», м. Київ

СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКИХ КОНТАМІНОВАНИХ ЛЕКСЕМ

Статтю присвячено розгляду німецьких лексичних одиниць, утворених в результаті контамінації. Автор зосереджує свою увагу на семантичних зв'язках між компонентами контаміната та загальній семантиці новоутворення в цілому. Крім того, у статті проаналізовано причини виникнення та функціональні можливості контамінатів у процесі спілкування.

Ключові слова: контамінат, контамінована лексема, семантичний компонент, словотвір, функціональні особливості.

СЕМАНТИЧЕСКИЕ И ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ НЕМЕЦКИХ КОНТАМИНИРОВАННЫХ ЛЕКСЕМ

Статья посвящена рассмотрению немецких лексических единиц, образованных в результате контаминации. Автор сосредоточивает свое внимание на семантических связях между компонентами контамината и общей семантике новообразования в целом. Кроме того, в статье анализируются причины возникновения и функциональные возможности контаминатов в процессе общения.

Ключевые слова: контаминат, контаминированная лексема, семантический компонент, словообразование, функциональные особенности.

SEMANTIC AND FUNCTIONAL FEATURES OF GERMAN CONTAMINATED LEXEMES

The article is devoted to the German lexical units, formed as a result of word-building potential of contamination. The author focuses on the semantic relationships between the single components of a contaminated unit and the overall semantics of the innovation in general. In addition, the paper analyzes the causes for the derivation and usage of contaminated lexemes, as well as their functionality in the communication process.

Keywords: contamination, contaminated unit, semantic component, word-building, functional peculiarities.

Словотвір є, мабуть, тією сферою, у якій найважливіше проявляється мовна творчість та фантазія представників кожної нації. Одним з найяскравіших продуктів цієї словотворчості в німецькій мові можна з впевненістю назвати контаміновані лексеми. Вони не лише сприяють концентрації інформації в повідомленні, і, маючи високий ступінь еліптичності, відповідають тенденції сучасної мови до раціонального скорочення та обмеження надмірних мовних засобів, але й виконують номінативну функцію, виступаючи у якості засобу формування нових понять. Крім того, контамінати, які часто реалізують згорнуті словосполучення або навіть речення, є осередками концентрації змісту, в тому числі й емотивно-оцінного, а тому відіграють у системі комунікації важливу текстоутворюючу та комунікативну роль і надають когерентності мовленнєвому продукту.

Дослідженню контамінації як особливого типу словотвору, а також контамінатів як кінцевого продукту цього процесу присвятили свої праці такі видатні науковці: О. А. Земська, Р. Ю. Намітокова, М. М. Шанський, Г. Пауль, Г. Веллман, В. Тойберт, І. Барц, В. Фляйшер, Г. Шмід, М. Шульд, М. Баумгарт, Е. Доналіс та ін.

Однак у площині дослідження контамінатів семантика все ще залишається тією сферою, де виникає більшість проблем, оскільки контамінації неможливо однозначно класифікувати з огляду на їх зміст. Відсутність єдності у поясненні значення контамінацій обумовлена в першу чергу тим, що в останній час у дослідженнях на перший план виходить їх форма. За таких умов аналіз семантичного аспекту явища контамінації підтверджує **актуальність** нашого дослідження. Таким чином ми ставимо собі за **мету** визначити семантичні особливості та функціональне навантаження німецьких контамінатів в процесі комунікації, для чого ставимо перед собою **завдання** визначити зв'язок між базовими елементами контаміната та власне новоутворенням, а також причини, які спонукають комунікантів утворювати та вживати контаміновані лексеми.

Словотвір нових лексичних одиниць відбувається за вже існуючою структурною та семантичною аналогією. При розгляді семантичної аналогії необхідно зважати на те, що семантика слів, що створюються, визначається значенням вихідних елементів. При створенні слова-контаміната відбувається зміна плану вираження вихідних слів, так що при словозлитті, як правило, хоча б один з елементів виступає у деформованій усіченій формі (*Kleptokratie = Klepto(manie) + (Demo)kratie*).

Зміна формальної сторони вихідних слів відбувається в результаті свідомого або несвідомого прагнення мовців віднайти нові засоби для номінації нового явища або предмета, або створення нового найменування для вже існуючих явищ з більшою питомою вагою конотативного компонента значення з метою підвищення ступеня експресії висловлювання.

Зміна форми неминує тягне за собою зміну змісту певного слова. Оскільки значення контамінованої лексеми не завжди зводиться до суми значень її компонентів, то план її змісту є більш складною одиницею.

Як відмічає Комісаров, «зміст висловлення є взаємодією інформації, що закріплена за одиницями мови (їх «значення-ми»), і додаткової інформації, яка передається конкретними умовами вживання цих одиниць» [2, с. 48]. Співвідношення значень вихідних слів і нового створеного контамінація по-різному проявляється у типах слів, що досліджуються.

У компонентах контамінації відбувається процес пересмислення певної частини слова, перенос значення, котре виражалось раніше цілим словом, на «залишок» цього слова. І якщо у вихідному слові цей «залишок» не містить інформації, закладеної в слові в цілому, то, стаючи частиною контамінація, він повністю зберігає значення вихідного слова і починає виступати як двостороння одиниця.

Оскільки основою для створення контамінованих лексем є вже існуючі у мові морфеми та слова, то таке нове слово як структурно, так і семантично пов'язане із морфемами або словами, що слугували для його створення. Тому значення нового слова у більшій мірі обумовлено смисловими відношеннями між новоутворенням та його базовими елементами.

Інформація, яку містить «залишковий» елемент, виражається в залежності від того, з яким елементом (основою чи «залишком» іншого слова) він поєднується.

З'являючись у незвичному оточенні, «залишковий» елемент розкриває властиве йому, але не виявлене раніше, значення, яке нашаровується на значення другого компонента контамінованої лексеми. Нерегулярність або нестандартність «залишкового» елемента, що визначаються його унікальним положенням, коли він не зустрічається в інших оточеннях, свідчить і про певну нерегулярність, нестандартність значення цього елемента, який поза контамінованою лексемою, в ізольованому вигляді характеризується високим ступенем непередбачуваності [3, с. 101]. Однак це не означає, що унікальний «залишковий» елемент є семантично порожнім: беручи участь у створенні плану вираження нової лексичної одиниці, він також бере участь і у створенні плану змісту.

Семантичні відношення між елементами нового, створеного шляхом контамінації слова видаються більш різноманітними, ніж просте поєднання двох понять, явищ чи предметів. В залежності від характеру співвідношень значень компонентів контамінація можливо виділити наступні семантичні групи цих слів.

1. Значення контамінація визначається сумою значень його компонентів: *Merkozy* = *Merkel* + *Sarkozy* → *Меркель* та *Саркозі*; *Eurasien* = *Europa* + *Asien* → *Європа* та *Азія*.

2. До другої групи відносяться контаміновані лексеми, значення яких хоча і складається із значень компонентів, що їх утворюють, але не є тотожним їх простій сумі. Нове значення є більш складним, воно ширше суми значень компонентів контамінація і містить додаткову інформацію про предмет або явище, що позначається. Так, *Politainment* = *Politik* + *Entertainment* є не просто політичною розвагою, а також означає поєднання політики, журналістики та культури розваг.

3. Значну групу складають слова, значення яких є сумою значень компонентів, однак семантичне навантаження цих компонентів різне. Один з компонентів (як правило другий) виступає як базовий елемент контамінованої лексеми, а інший доповнює чи визначає його. Наприклад, *Teuro* = *teuer* + *Euro* означає *дороге євро*, що, власне, і закладене вже у структурі базових елементів.

При аналізі семантики нових мовних одиниць необхідно брати до уваги також той факт, що семантика лексичних одиниць, окрім характеристики властивостей і ознак певних предметів та явищ дійсності, включає також ставлення мовця до них. Оскільки саме прагнення передачі емоційно-оцінного ставлення особи до дійсності часто є одним з факторів, що призводять до створення нових слів.

Оцінка, що передається зі значенням слова, може бути позитивною (схвальною) та негативною (несхвальною), може носити системний та оказіональний характер. Іноді конотативне значення лексем може змінюватися із плином часу. Так, контамінація *Mainhattan* для позначення Франкфурту-на-Майні раніше мало негативну оцінку, а потім набуло позитивної конотації.

Контамінація є досить поширеними у текстах всіх стилів. Як окремі узуальні утворення вони з'являються в літературній мові, при чому, як правило, вони не сприймаються як стилістично забарвлені, оскільки їх форма більше не свідчить про їх походження (*Motel* = *motorway* + *Hotel*, *Smog* = *smoke* + *fog*). Вони зустрічаються у чисельних, особливо наукових лексиконах (*Morphonemik* = *Morphologie* + *Phonemik*), що підтверджує гіпотезу про те, що контаміновані лексеми можуть вважатися ознакою наукового стилю [8, с. 69; 5, с. 29]. Хоча стосовно наукового стилю думки вчених дещо різняться. Так деякі науковці стверджують, що контамінація можуть бути використані «як в легких, так і в серйозних текстах», і сприймаються вони переважно як «мовні жарти, що впадають в очі» [9, с. 32], а вживання утворень по типу *Phänomenologie* в офіційних або наукових текстах не буде доцільним. Натомість автори публіцистичних есе або рекламних текстів є вільними у виборі використання контамінацій [6, с. 21].

У багатьох випадках контаміновані лексеми розглядаються однак як фамільярні форми і притаманні здебільшого розмовному стилю [11, с. 67].

Перш за все у сфері так званої «трендової» та сленгової мови використовуються переважно англійські, ті, що мають в собі компоненти декількох мов, або створені за англійським зразком контамінація, які на перший погляд здаються запозиченими. Насамперед йдеться здебільшого про жартівливі утворення, що вживаються в розмовному стилі: *Brainiac* (*brain* + *maniac*), *Cybotage* (*cyber space* + *sabotage*). Окрім того помітними є контамінація і в мові молоді і студентів: *Site-Seeing-Tour* (*site* + *Sight-Seeing-Tour*). У сім'ї, в колі друзів і колег контамінація використовують в якості прізвиськ для знайомих: *Snobbi* (*Snob* + *Nobbi* (*Norbert*)), *Wambo* (*Wampe* + *Rambo*). У розмовній мові контамінація можуть виступати у ролі лайливих висловів: *Videot* (*Video* + *Idiot*), *E-Diot* (*e-(electronic)* + *Idiot*).

Функції, що виконують контамінація, є досить різноманітними і майже не відрізняються в різних мовах. Контамінація створюються з прагматичних причин, щоб дати назву новим продуктам, винаходам, ідеям або соціокультурним явищам. Слід також зазначити, що контаміновані лексеми використовуються для позначення тих речей, понять тощо, які потребують об'ємного опису, за допомогою більш конкретної, лаконічної або короткої форми.

Окрім вищезгаданого контамінація часто створюються з естетичних причин [8, с. 69]. Як «мовотворчі» структури вони свідчать про креативну роботу з мовними елементами [12, с. 290]. Кеннон класифікує контамінацію як «одну з найбільш особисто-творчих з усіх словотвірних категорій» [7, с. 750].

Частіш за все контамінація є грою слів. Нерідко – перед усім у гаплогічних утвореннях – достатнім приводом для виникнення контамінація є однакове або подібне звучання двох вихідних слів [10, с. 135].

У багатьох випадках контамінація є можливістю вираження експресивності задля досягнення комічного, іронічного ефекту. Але слід зазначити, що досить часто такі словоутворення мають не лише жартівливий характер, а можуть мати сатиричне, полемічне або пародійне, навіть цинічне забарвлення.

Часто контамінації створюються з прагматичних причин, якщо в цьому виникає комунікативна необхідність. Щоб позначити нові явища та аспекти життя максимально точно та однозначно, потрібно знаходити такі найменування, що легко запам'ятовуються.

Потреба у нових загальних іменах з точки зору культурних, соціальних, економічних, технічних та політичних змін та з точки зору прогресу в окремих науках є досить великою. Контамінації уможливають усунення лакун. Окрім того, саме в контамінаціях інформація може бути сконцентрована і чіткіше виражена.

Найважливішими функціями [1, с. 93], які виконують лексеми, створені способом контамінації, у процесі мовного мислення та спілкування є:

1) скорочення звукового ланцюга, яке дозволяє збільшити кількість повідомлень, переданих за одиницю часу: *Cyborg* = *cyber organism*;

2) десигнація логічних понять, більш складних, ніж ті, які позначаються звичайним словом, при збереженні мотивування значення: *Bionomie* = *Biologie* + *Ökonomie*. Великий обсяг змісту передається коротким словом, а елементи *Bio-* й *-nomie* легко можна розпізнати як позначення біології та економіки;

3) десигнація лінгвокультурних концептів: *Coca-Colonisation* = *Coca-Cola* + *Kolonisation* – цей контамінат виражає ідею світової експансії продукції *Coca-Cola* і за допомогою своєї форми передає думку агресивності завоювання ринків збуту;

4) мовна гра: *Oktopel* = *Oktober* + *Opel* – утворення на основі гри слів у авто-календарі, в якому назва місяця *Oktober* комбінується із назвою марки автомобіля *Opel*;

5) створення комічного ефекту: *Schimpanium* = *Schimpanse* + *Gymnasium* – зневажлива назва для учбового закладу, в якому, як вважається, дають погані знання, а учні мають погану поведінку;

6) поетичність: *verwehrt* = *verkehrt* + *Welt* – дієслово для позначення того, що в світі все перебуває в хаосі;

7) сугестивна функція (у рекламі, у політичних промовах тощо контамінати привертають увагу, закарбовуються в пам'яті і емоційно впливають на слухачів, читачів): *Winternet* = *Winter* + *Internet* – реклама спеціальних тарифів на Інтернет на зимовий період;

8) моделююча функція (семантичне злиття частин контаміната відтворює позначається об'єкта в його істотних рисах): *Econotel* = *economy class* + *Hotel* – позначення готелів економ-класу;

9) кумулятивна функція (ідіоматичність контаміната збільшує його смислову ємність): *denglisch* = *deutsch* + *englisch* – зневажливе позначення німецької мови перенасиченої англіцизмами.

Крім того, можна також виділити наступні функції [4, с. 127–128]:

– створення іронічної модальності: в німецькому дискурсі можна зустріти контамінації зі словом «термінатор», які, як правило, вживаються для номінації осіб, які інтенсивно беруться за справу, дуже енергійні в своїх діях. Так, наприклад, міністра фінансів, Вольфганга Шойбле, опозиція через його реформи управління іронічно називає *Sparminator* = *sparen* + *Terminator*;

– продукування алюзій: *Mappusconi* = *Mappus* + *Berlusconi*, утворене в контексті демонстрацій протесту проти реалізації проекту перебудови транспортного сполучення «Stuttgart 21» прізвисько прем'єр-міністра Мампуса, яке асоціативно пов'язує його з колишнім прем'єр-міністром Італії, Сильвіо Берлусконі, правління якого вважалося комбінацією політичного впливу, влади грошей та контролю за мас-медіа і відповідно зневажанням суспільною думкою;

– оцінність: *Globürokratisierung* = *Globalisierung* + *Bürokratisierung* є неологічним контамінатом з інгерентним пейоративно-оцінним компонентом значення, що характеризує явище світової глобалізації не як джерело можливостей всебічного розвитку світових спільнот, а як масштабне розширення кабінетів, відомств, комісій управлінь, тобто бюрократичного апарату, який його гальмує;

– генерування атмосфери абсурду: *Demokratatur* = *Demokratie* + *Diktatur*, негативно забарвлений контамінат, значення складових лексем якого є взаємовиключними поняттями. Вживається для позначення обмежених можливостей впливу на політичні рішення обраних демократичним шляхом представників народу.

Отже, контаміновані лексеми виконують цілу низку функцій, але здебільшого використовуються для скорочення мовленнєвого ланцюга, надання повідомленню емоційності та оцінності. Цей факт обумовлює вживання контамінатів в першу чергу в публіцистиці, художній літературі та розмовно-побутовому спілкуванні, хоча не можна заперечити той факт, що контамінація є тим способом словотвору, який знаходить застосування у багатьох сферах комунікації.

Література:

1. Жукова А. Н. Семантические и прагматические характеристики лексической контаминации в современном английском языке: диссертация... кандидата филологических наук: 10.02.04 / Жукова Анна Николаевна. – Самара, 2010. – 155 с.
2. Комиссаров В. Н. Теория перевода: Лингвистические аспекты / В. Н. Комиссаров. – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с.
3. Лашкевич О. М. Семантика слов-слитков в современном английском языке [Электронный ресурс] / Лашкевич О.М. // Вестник Удмуртского университета (филологические науки). – 2005. № 5 (2). – С. 99–103. – Режим доступа до ресурсу – http://vestnik.udsu.ru/2005/2005-05_2/vuu_05_052_16.pdf
4. Моисеева Н. О. Аксіологічний потенціал лексичних інновацій у німецькомовному публіцистичному дискурсі: дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Моисеева Наталья Олеговна. – К., 2013. – 242 с.
5. Barz I. Neologie und Wortbildung. Zum Neuheitseffekt von Wortneubildungen/ Irmhild Barz // Neologie und Korpus. –Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1998. – S. 11–30.
6. Baumgart M. Die Sprache der Werbung. Eine linguistische Analyse aktueller Werbeslogans// Manuela Baumgart. – Heidelberg: Physica-Verlag, 1992. – 342S.
7. Cannon G. Blends in English Word Formation / Garland Cannon// Linguistics. – 1986. – № 24. – S. 725–753.
8. Davy D. Shortening Phenomena in Modern English Word Formation: An Analysis of Clipping and Blending / Dennis Davy // Franco-British Studies. – 2000. – № 29. – S. 59–76.
9. Donalies E. Die Wortbildung des Deutschen. Ein Überblick / Elke Donalies. – 2. überarbeitete Auflage. – Tübingen: Gunter Narr Verlag, 2005. – 192 S.
10. Hansen K. Wortverschmelzungen. / Klaus Hansen // Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik. – 1963. – № 11. – 117–142 S.
11. Olsen S. Wortbildung im Deutschen. Eine Einführung in die Theorie der Wortstruktur / Susan Olsen. – Stuttgart: Alfred Kröner Verlag, 1986. – 143 S.
12. Wellmann H. Deutsche Wortbildung in europäischen Bezügen – Auswertung einer Bibliographie zur historischen Wortbildung / Hans Wellmann // Praxis- und Integrationsfelder der Wortbildungsforschung. – Heidelberg: Winter, 2000. – S. 281–298.